

'cega' (corresponent a *xorb* 'cec'), que figura en un text d'una oració (S. xv o xvi): «la dona prenyada que dirà esta oració deliurará sana e salva e la creatura no pot ésser contreta ni *xorba*, ni afollada, ni sorda, ni enlunada, ni endemoniada» (DAg.).

ORBE, pres del llatí *orbis* 'cercle', 'disc', 'roda', en la forma de la qual s'imaginaven la Terra els antics. □ 1.ª doc.: 1696, Lacav. «Los orbes dels set Planetes».

Mot savi, a penes usat mai.

DERIV.: *Orbicular* [Belv. 1805], d'*orbicularis* id., derivat d'*orbiculus* 'rodet, redol', diminutiu d'*orbis*. *Orbita* [Belv. 1805; Fontserè, *Ciències Fis. Nat.* (lèxic)], pres del ll. *orbīta* 'rodera, empremta d'un carro' ('roda' sembla haver estat el sentit etimològic d'*orbis*), en l'acc. anatòmica és innovació del baix llatí, i ja l'empra Gerardo de Cremona (S. xii) (Migliorini, *Cos'è un Vocab.*, 92), i en francès es documenta ja el 1314 (en sentit astronòmic, 1676); *orbital* 'òrbita de l'ull', ant. un exemple en 1492, Cauliach; *orbitari* [Lab. 1888]. *Exorbitant* [c. 1460, *Spill*: «Bé fon semblant, / *exorbitant* / he cruel acte: / dos feren pacte / sos fills matassen» (v. 9302); Belv. 1805]; *exorbitància* [Belv. 1805], *exorbitament* [Lab. 1840]. *Desorbitat*, *desorbitat* [DFa.]. *Suborbital* [DFa.].

1 En castellà, començ S. xv, en francès en 1634, i un cop en el S. xiii.

ORBECINA, ocell, mena de mallerenga (*Parus*), mot d'existència poc segura en català. □ 1.ª doc.: 1647.

Aquest diccionari duu «*Orbecina*, auccell: *Parus*»; després el trobem amb definició idèntica en Lacav. 1696 (amb simple -s-) i en Belv. 1805 (amb -c-); Lab. 1840 (s. v. *orbescina*) amplia l'article a base de la definició que dona el *DAcEsp.* o *DAut.* per al cast. *paro*: «Auccell, espècie de pastorella molt petita ab lo bech curt, molt gros i punxegut, de cua molt llarga; canta bé y fa molts ous». Està recollit pel *DAg.* («*Orbecina*, ocell»), sense més dades; *AlcM* (s. v. *orbescina*) fa l'article només a base del que diuen Lacav. i Lab. 1840, sense localitzar-lo en cap lloc i sense altra dada. El mot apareix a més en el llibret de J. M.ª de Sagarra, *Els ocells amics* (a. 1922) com a nom variant de *mallerenga de cresta* (o *mallerenga emplomallada*), *Parus cristatus*. Diu Sagarra: «són una pila les menes d'aquests ocells (= mallerengues) que tenim a Catalunya, però les més importants es diuen *mallerenga carbonera*, *mallerenga blava*, --- *mallerenga de cresta*, que també és coneguda amb el nom d'*orbescina*» (4.ª ed., 1982, p. 83); Sagarra s'hi refereix un altre cop en parlar dels hàbits d'alimentar-se de les mallerengues: «El que agrada més de menjar, a totes les mallerengues, són els ous i les larves dels insectes: sobretot a l'*orbescina* ---, que és un dels ocells que donen més benefici al bosc» (p. 85). No tenim cap més informació sobre *orbescina* (o *orbescina*) en català, i segons tots indicis no sembla ser mot usat en el llenguatge viu. ¿Es tractaria d'un mot que va fer-se part del lèxic d'alguns naturalistes del segle passat a través dels diccionaris

com el Belv. 1805 o Lab. 1840 i que tant MAguiló com J. M.ª de Sagarra deuen la seva informació a algun savi o tècnic d'ornitologia? No ens sorprendria que fos així. Altrament, hi ha motius per sospitar que l'article del *DTO.* no provenia del llenguatge viu sinó d'una de les obres dels naturalistes dels Ss. xvi-xvii. Amb aquest motiu, ja se sap per un estudi de Joan Veny (*Homen. Casacuberta* 1, 69-102) que aquest diccionari s'havia servit del llibre de Rondelet (1554-55) per als noms de peixos i de 120 que en duu la major part no són fidedignes.

Orbesina figura en *DAut.*, s. v. *paro*, en un passatge citat del naturalista Huerta (a. 1623), traductor i comentarista de *Nat. Hist.* de Plini. Huerta mateix l'esmenta en la nota que posa al *paro carbonero*: «--- Llamado assí por el color negro de su cabeça, que descendiendo por el cuello y pecho, y por enmedio del vientre --- los Franceses le llaman *Mesange*, los Italianos *Parisola*, o *Parusola*, *orbescina*, aunque algunos dicen ser este nombre común a todos los *paros*» (Lib. 10, cap. 13, anotació 765). Notem que aquesta observació de Huerta fou treta de *Historia Animalium* (a. 1558) del famós naturalista alemany Conrad Gessner (Lib. III, pp. 639 i 641) i allí sembla venir de l'italià Agostino Nifo (mort c. 1540) o de *L'Histoire de la nature des oyseaux* (1555) del naturalista francès Belon, fonts que no hem pogut veure per a aquest article.

Ara bé, les esmentades formes amb *par-* pertanyen als dialectes nord-italians: *parúsola* (venez.), *parasola* (crem.), *parašola* (lomb.), *parisöa* (gen.), *REW*, 6251, i formes amb *orb-* també es troben en alguns parlars nord-italians (trient. *orbescina*, juntament amb *orbezola*, *orbizola*, friul. *uarbizin* etc., *REW*, 6086), però no com a nom de l'ocell *Parus*, sinó de la serpeta *Anguis fragilis* (cat. *noia de serp*), fr. *orvet*, it. *orbettino*, derivat d'*ORBUS* 'cec'. No trobem *orbescina* com a nom d'un ocell en els diccionaris italians i aquesta forma no apareix en l'índex de l'*AIS* com a sinònim de l'it. *cinciallegra*. El que podem afirmar aquí és que *orbescina* és identificable com a mot italià, nom d'*Anguis fragilis*, però no podem fer constar si algun temps havia designat una espècie de *Parus*. Va haver-hi, doncs, una confusió de noms ja en els naturalistes del S. xvi? Tampoc no podem dir si la confusió fos causada per la forma (o) *bezinge*, *bezenge*, que apareix en certs parlars nord-occitans com a variant corresponent al fr. *mesange* (*ALF*, 844, punts 717, 716, 722, 713, 619 etc.).

Orc 'infern', V. *orc*, -a

ORC, -A, adjectiu d'ús regional, significat 'lleig, lúgubre', 'dolent, inhospitalari', 'carregós, enutjós' etc., del llatí *ORCUS* 'infern', 'dimoni' (cf. cast. ant. *buercu* id.). □ 1.ª doc.: Verdaguer; *DAg.*; però notem *urquessa* (= *orquessa*) 'dona infernal' c. 1460 en *Spill*, 4528.

JVerdaguer (*Canigó* VIII.8) evidentment usa *orc* en el significat de 'lúgubre, inhospitalari' parlant d'un país o d'una terra: «Passeja la mirada per Rosselló: /